

**ÖĞRETMENLERİN PERSPEKTİFİNDEN
ÖZEL EĞİTİMDE YAŞANAN SORUNLAR VE
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: MUŞ İL ÖRNEĞİ**

**THE PROBLEMS EXISTING AT SPECIAL EDUCATION
AND BRING FORWARD SOLUTION PROPOSALS FROM
THE VIEW OF TEACHERS: THE SAMPLE OF MUŞ**

Teceli KARASU* Yılmaz MUTLU**

Özet

Bu çalışma, Özel Eğitim Uygulama Merkezlerinde, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon kurumlarında çalışan öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda, özel eğitimde yaşanan sorunları tespit etmeyi ve bu sorunların giderilmesine dönük çözüm önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında; özel eğitim alan mezunu, okul öncesi öğretmenliği mezunu, sınıf öğretmenliği mezunu öğretmenlerden ve branş öğretmenlerinden oluşan toplam dokuz öğretmenle görüşme yapılmıştır. Veriler nitel bir özellik gösteren yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilmiştir. Çalışmaya katılan öğretmenlere; öğretim süreci, fiziksel mekânlar, öğretmenlerin öğrenci velileriyle ve idarecilerle olan ilişkileri bağlamında on dört adet soru sorulmuştur. Katılımcılar birçok problem durumunun var olduğunu, problemlerin bir kısmına bireysel ve kurumsal çabalarla çözümler üretebildiklerini fakat bazı problemlerin ancak üst makamlarca çözülebileceğini ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Özel eğitim, özel eğitimde sorunlar ve çözüm önerileri

Abstract

This study aims to determine problems existing at special education and bring forward solution proposals to these problems, in the direction of teachers prospects whom employed at Special Education Application Center and Special Education and Rehabilitation Centers. Within the scope of this study it has been interviewed with nine teachers graduated from different branches such as special education teaching, preschool teaching, primary teaching and some others. One of the qualitative research methods, "semi-structured interview form" was used to collect datas. Participants were asked fourteen questions about instruction process, physical environment and relations among students' parents, administrators and teachers. They stated a great deal of problems existing and indicated that even they

* Arş. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi. İslami İlimler Fakültesi. İDKAB Bölümü., tecellikarasu@hotmail.com

** Arş. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi. Eğitim Fakültesi. İlköğretim Bölümü. Matematik Eğitimi, yilmazmutlu49@hotmail.com

can generate solutions to only a few of these problems with individual and institutional efforts, they can't deal with other problems because of they are being overcome just by higher authorities.

Key words: Special education, at special education problems and their solution proposals

1. Giriş

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısıyla beraber yasaların zorunlu bir sonucu olarak eğitim kurumları; çağdaş toplumlarda her bireye eğitim verebilecek olanak ve fırsatlarla yeniden yapılandırılmıştır. Bu bağlamda bilişsel, duyuşsal ve fiziksel özellikleri ile akranlarından önemli derecede farklılıklar gösteren bireyler özel eğitim kapsamında eğitim alma haklarına kavuşmuşlardır. Özel eğitim, ortalama öğrenci özelliklerinden önemli ölçüde farklılaşan öğrencilere sağlanan, bireysel olarak planlanmış ve bireyin bağımsız yaşama olasılığını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen eğitim hizmetlerinin bütünü (Kırcalı-İftar,1998) olarak tanımlanmıştır.

Türkiye’de engelli eğitimi özel eğitim kurumlarında verilmektedir. 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmündeki Kararname’de (1997 madde 19), Özel Eğitim Kurumları, özel eğitim gerektiren bireylere özel eğitim desteği sağlamak, onları iş ve mesleğe hazırlamak veya örgün eğitim programlarından yararlanamayacak durumda olanların temel yaşam becerilerini geliştirmek ve öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak üzere açılan gündüzlü eğitim kurumları olarak tanımlanmaktadır.

Özel eğitim kurumları; Milli eğitim Bakanlığına bağlı, gündüz eğitim kurumları, yatılı özel eğitim okulları, kaynaştırma eğitimi yapan okullar ile resmi ve özel kurumlar, özel eğitim ve rehabilitasyon kurumları şeklinde yürütülmektedir (Baykoç Dönmez, 2010). Bu kurumlarda, özel eğitime gereksinim duyan öğrenciler, mensup oldukları engel sınıflarına göre kayıt yaptırmakta ve eğitim alabilmektedirler.

Özel eğitimde yapılan sınıflandırmalar daha çok yetersizlik türüne göre yapılmaktadır. Ülkemizde özel eğitim sistemi içerisinde yasal olarak bu tür bir sınıflandırma kullanılmaktadır (Cavkaytar, 2012). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre, özel eğitime ihtiyacı olan bireyler; “birden fazla yetersizliği olan, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan, dil ve konuşma güçlüğü olan, duygusal ve davranış bozukluğu olan, görme yetersizliği olan, işitme yetersizliği olan, ortopedik yetersizliği olan, özel öğrenme güçlüğü olan, otistik, serebral palsili, süreğen hastalığı olan, üstün yetenekli birey ve zihinsel yetersizliği olan birey» olmak üzere on üç başlık altında sınıflandırılmışlardır. Bu sınıflandırma aynı zamanda günümüzde özel eğitim hizmetlerinin yürütüldüğü alanları da göstermektedir.

Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ÖZVERİ (2013) kayıtlarına göre Türkiye’de engelli bireylerin engel durumlarına göre dağılımları; Süreğen Hastalıklara sa-

hip birey sayısı 776.532, Dil ve Konuşma engelli birey sayısı 39.469, Zihinsel engelli birey sayısı 490.733, İşitme engelli birey sayısı 156.451, ortopedik engelli birey sayısı 324.745, Ruhsal ve Duygusal engelli birey sayısı 175.902, Görme engelli birey sayısı 216.268 diğer engellere sahip birey sayısı 2.535 ve engel durumu bilinmeyen birey sayısı ise 1.498'dir. Toplamda 1.558.021 kişi engelli birey olarak tanımlanmaktadır ve bu bireylerden engel oranı % 50'nin üzerinde olanlarının sayısı 1.079.284 tür.

Ayrıca yine ÖZVERİ (2013) kayıtlarına göre 0-4 yaş aralığında olan engelli çocuk sayısı 23.585 iken 5 ile 24 yaş arası engelli birey sayısı 457.458'dir. Milli Eğitim 2012-2013 yılı istatistiklerine göre özel eğitim okullarında 33.877 öğrenci, özel eğitim sınıflarında 25.477 öğrenci, kaynaştırma eğitimde 161.295 öğrenci eğitim almakta ve eğitim alan toplam öğrenci sayısı 220.649 olarak açıklanmıştır. Özveri kayıtları ve MEB verileri beraber değerlendirildiğinde özel eğitime muhtaç öğrencilerin büyük bir kısmının herhangi bir genel veya özel eğitim kurumuna kayıtlı olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Türkiye geneli özel eğitime gereksinim duyan bireylere dair, ÖZVERİ kayıtları ve MEB verileri ışığında Muş ili genelinde özel eğitime gereksinim duyan bireylerin verilerini değerlendirmek kuşkusuz daha sağlıklı sonuçlar doğuracaktır.

Muş ili Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM) 'inden elde edilen verilere göre (Tablo1) 2014 yılı itibariyle bedensel engelli tanısı konulan birey sayısı 62, dikkat eksikliği ve hiperaktif bozukluğu olan birey sayısı 3, dil ve konuşma engelli birey sayısı 3, görme engelli birey sayısı 15, işitme engelli birey sayısı 257, otistik birey sayısı 22, özel öğrenme güçlüğüne sahip olan bireylerin sayısı 218, ağır, orta ve hafif düzey zihinsel engelli bireylerin sayısı ise sırasıyla 977, 1597 ve 2246 dır.

Tablo 1: RAM'da 2014 yılından itibaren tanı konulmuş kişi sayısı ve engel gurubu

Engel Çeşidi	Engelli Sayısı
Bedensel engelli	62
DEHB	3
Dil ve Konuşma	3
Görme Engelli	15
İşitme Engelli	257
Otizm	22
Özel Öğrenme Güçlüğü	218
Ağır Düzey Zihinsel Engelli	977
Orta Düzey Zihinsel Engelli	1597
Hafif Düzey Zihinsel Engelli	2246
Toplam	5400

Özel Eğitim Uygulama Merkezinde ise toplamda 75 özel eğitime gereksinim duyan birey eğitim alabilmektedir. Okul öncesinde kayıtlı olan öğrenci sayısı 3, ilkokulda 33, ortaokulda 23 ve lisede ise 13 öğrenci resmi olarak kayıtlıdır. Muş ili RAM'dan elde edilen veriler ile bu okulda eğitim alan öğrenci sayısı karşılaştırıldığında özel eğitim uygulama merkezinin kapasitesinin yetersiz olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Tablo 2: 2012-2013 Özel eğitim uygulama okulu öğrenci sayıları

Kademe	Öğrenci Sayısı		
	Kadın	Erkek	Toplam
Okul Öncesi	3	3	6
İlkokul	18	15	33
Ortaokul	15	8	23
İş Eğitim Uygulaması Lise	12	1	13
Toplam	48	27	75

Muş il sınırları içerisinde toplam 9 adet Özel eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi mevcut olup bu kurumların 2013-2014 yılı itibariyle hiç birinde özel eğitim bölümü mezunu öğretmen görev almamaktadır. Ayrıca yine Muş Milli Eğitim Müdürlüğü'nden edinilen Tablo 4 verileri bize 76 öğretmen ve 1349 öğrencinin bu eğitim kurumlarında kayıtlı olduğunu göstermektedir. Bu veriler ile her bireyin 8 saat bireysel, 4 saat grup eğitimi alması gerektiği bilgisi bir arada değerlendirildiğinde ortaya çıkan sonuç, verilen eğitimin nitelik olarak bir yana niceliksel olarak da ne oranda sorunlu olabileceğine dair ipuçları barındırmaktadır.

Tablo3: 2013-2014 Öğretim yılında muş ili özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri durum çizelgesi

İlçe	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	İdareci	Öğretmen	Öğrenci sayısı		
				Kadın	Erkek	Toplam
Muş	Özgür Adımlar	1	11	61	120	181
Muş	Akhan	1	7	55	78	133
Muş	Işık	1	10	48	117	165
Muş	Buket	1	5	32	40	72
Muş	Yeni Yaşam	1	12	60	206	266
Bulanık	Mavi Umut	1	5	32	62	94
Malazgirt	Özel Malazgirt	1	9	40	90	130
Varto	Özel Yeni Çağdaş	1	11	61	129	190
Hasköy	Özel İlk Çağdaş	1	6	32	86	118
Toplam		9	76	421	928	1349

Son yıllarda gerek Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün gerekse MEB'e bağlı Rehberlik ve Özel eğitim Daire Başkanlığı'nın yapmış olduğu çalışmalar özel eğitime gereksinim duyan bireylerin koşullarının olumlu yönde gelişimine katkı sunmuştur. Ancak yaşanan tüm bu olumlu gelişmelere rağmen henüz engelli bireylerin ihtiyaçlarının istenilen düzeyde karşılandığını söylemek mümkün değildir.

Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin eğitim hakları her ne kadar kanun (2916 sayılı “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar” Kanunu) ve kanun hükmündeki kararnameler ile teminat altına alınmış olsa da, kanunun gerektirdiği hizmetlerin özel eğitime gereksinim duyan bireylere istenilen düzeyde sunulması zaman almaktadır. Özel eğitime gereksinim duyan çocuklarla ilgili kanuni hüküm; eğitimde teori, politika ve uygulama düzeyinde önemli ve tartışmalı soruları doğurur. Bu soruların birçoğu ‘bireysel farklılıklarını kabul ederek ve onlara saygı göstererek, her çocuğun eğitimini eşit şartlar altında en iyi nasıl verebiliriz’ temel problemiyle ilgilidirler (Terzi,2010).

Özel eğitim hizmetlerinin genel eğitime oranla yeni olması, özel eğitime gereksinim duyan bireylerin gereksinim durumlarının farklılığı, toplumun engelli bireylere dair düşünce ve tutumları, ekonomik kaynakların sınırlı oluşu, yeterli oranda ilgili alan mezunlarının ve uzmanlarının olmayışı bu sahada birçok problemin ortaya çıkmasına zemin oluşturmaktadır.

Ortaya çıkan bu problemlerin tespiti ve çözümü noktasında birçok çalışma yapılmıştır. Korucu'nun (2005) “Türkiye’de özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti veren kurumların karşılaştığı güçlüklerin analizi: kurum sahipleri, müdür, öğretmen ve aileler açısından”, Sağıroğlu'nun (2006) “**Özel gereksinimli bireylere sahip ailelerin çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden beklentileri**”, Altinkurt'un (2008) “**Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri**”, Tiryakioğlu'nun (2009) “Rehberlik ve araştırma merkezi müdürlerinin özel eğitim bölümünün sorunlarını algılamaları” isimli araştırmalar **özel eğitim hizmetlerinde yaşanan sorunları farklı değişken ve örneklerle** ele almışlardır.

Bu çalışma ise, Özel eğitim Uygulama Merkezi ve Özel Eğitim ve Rehabilitasyon kurumlarında görev alan, sınıf öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği ve özel eğitim alan mezunu ile branş öğretmenlerinin perspektifinden öğretim süreci, fiziksel mekânlar, öğretmenlerin öğrenci velileriyle ve idarecilerle olan ilişkileri bağlamında özel eğitimde yaşanan sorunları ve çözüm önerilerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma ayrıca özel eğitim kurumlarında verilen hizmetlerde niteliksel bir artış sağlamayı ve ilgili literatüre katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırma modeli ve katılımcı grubu

Bu çalışma nitel araştırma yöntemi tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir. (Yıldırım-Şimşek, 2008: 39)

Muş il merkezi sınırları içerisinde bulunan Özel Eğitim Uygulama Merkezi ve Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde görevli toplam dokuz öğretmen bu çalışmanın katılımcı grubunu oluşturmaktadırlar. Katılımcıların demografik bilgileri tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4 :Araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik bilgileri

Öğretmenin Çalıştığı Kurum	Eğitim Verdiği Öğrenci Grubu	Cinsiyet	Kıdem/Yaş	Mezun Olduğu Lisans Programı
Özel Egt. Uygulama Mer	Zihinsel Engelli	Kadın	1,5 yıl/24	Müzik öğretmenliği
Özel Egt. Uygulama Mer	Zih. Eng./Down Send/ Görme Eng.	Erkek	5 yıl / 28	Zihinsel Eng. Öğrt.
Özel Egt. ve Reh. Mer..	Zihinsel engelli	Erkek	3 yıl / 33	Sınıf Öğretmenliği
Özel Egt. Uygulama Mer	Zihinsel engelli	Erkek	4 yıl / 29	Okul Öncesi Öğrt.
Özel Egt. Uygulama Mer.	Zihinsel engelli	Kadın	4 yıl / 27	Zihinsel Eng. Öğrt.
Özel Egt. Uygulama Mer.	Otistik	Erkek	4 yıl / 29	Zihinsel Eng. Öğrt.
Özel Egt. Uygulama Mer.	İdareci	Erkek	17 yıl /39	Sınıf Öğretmenliği
Özel Egt. ve Reh. Mer..	Zihinsel engelli	Erkek	2 ay /25	Sınıf Öğretmenliği
Özel Egt. ve Reh. Mer..	Çoklu engelli	Kadın	6 ay / 24	Sınıf Öğretmenliği

2.2. Veri toplama aracı ve veri analizi

Bu çalışmada veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen öğretim sürecine, fiziksel mekânlar ve öğretmen- aile ve idareci ilişkilerine dair sorunları ve çözüm önerilerini esas

alan toplamda on beş sorudan oluşturulmuş ‘Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu’ aracılığıyla toplanmıştır. Konu alanı ile ilgili literatür taraması yoluyla sorular hazırlanmıştır. Görüşmeler, ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir.

Katılımcıların görüşleri görüşme formunda yer alan soruların sıralamasına göre tespit edilerek bulgular kısmında aktarılmıştır. Ayrıca benzerlik arz eden katılımcı görüşlerinin bir tekrar oluşturulmaması için yalnızca katılımcılardan birinin görüşüne yer verilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Öğretim süreci

3.1.1. Öğretmenlerin alan, pedagoji alan bilgileri ve sınıf yönetimi

Özel eğitim bölümü mezunu öğretmenlerin özel eğitime gereksinim duyan bireylerin eğitiminde daha başarılı oldukları ve alan dışı mezun öğretmenlerin özel eğitim kurumlarında alan ve pedagojik alan bilgisi bağlamında yeterli teorik ve pratik kazanımları olmaksızın görevlendirilmelerinin öğretmenin ve öğrencilerin sıkıntılar yaşamasına yol açtığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Her işin ustalığı var, bu işte de deneyim önemlidir. Zira teori ile uygulama arasında da farklılıklar söz konusudur. İşin detayları uygulamada fark edilmektedir. Biz bir aylık bir eğitim aldıktan sonra bu kurumlarda çalışabiliyoruz. Ancak aldığımız eğitim, öğrencilerin sağlıklı yetişmeleri için yeterli değildir. Bizim gibiler için hizmet içi kurslar lazımdır. Fakat henüz böyle bir eğitim almadık. Biz daha çok öğrenciyle hem hal olarak, onunla iletişime geçerek fark ediyoruz, öğreniyoruz (K1).

Biz bir aylık bir kursla buralara geldik. Aldığımız kurs kesinlikle yeterli değildi. Öğretmenlik yapılarak öğrenilen bir meslektir. Eğitimini aldığımız alandan mezun olduğumuzda dahi pratik eğitime başladığımızda güçlükler ile karşılaşabiliyorken, hem teori hem de pratik bilgi yoksunu olduğumuz bir alanda çalışmak ister istemez problemlere neden olacaktır. Bu işi yaparken öğrendik (K5).

Katılımcıların bir kısmı alan dışı öğretmenlerin özel eğitim uygulama merkezlerinde görevlendirilmesini özellikle öğrencilerin eğitim ve öğretimleri açısından eleştirmişler ve neler yapılabileceği noktasında öneriler sunmuşlardır.

Sınıf öğretmenliğinden gelen kimse ne kadar iyi olursa olsun alanın temel becerilerini bilmediği için öğrenme- öğretim noktasında sıkıntı büyüktür. Sınıf öğretmenliğinden gelen sadece akademik olarak bu alanı değerlendirir. Oysa bizim öğrencilerde tuvaletini tutamama, tükürme gibi davranış bozuklukları var. Bunlar düzeltilmedikçe akademik alana geçmek problemdir (K6).

Sınıf öğretmenlerinin bu alana alınması bu bölümü kötü etkiledi, bölümü mağdur etti. Engelli öğrenci görmemiş öğretmenlerin bu alana alınması ve eş durumu tayininde mer-

kezde yer almak için öğretmenlerin engelli öğrencilerin buldukları okullara alınması bu öğrencilerin iyi eğitim almaları önünde engel olarak görülebilir. Öğrenciler mağdur oldu. Bu eksikliği gören yetkililer seminer düzenleme kararı aldılar (K8).

Özel eğitim sınıflarında sınıf yönetiminin genel eğitime oranla biraz daha güç olduğu bu nedenle farklı yöntem ve tekniklerin bilgisine sahip olmak ve onları doğru kişiye doğru zamanda uygulamak gerektiği ifade edilmiştir.

Öğretmenin sınıf yönetimine hâkim olması için iyi bir pedagog olması gerekir. Ancak bu şekilde çocuğa hangi ödülün ya da kuralın uygulanacağına karar verebilir. Bu şekilde çocuğun gelişimini özelliklerini bilmek sınıf yönetimine de ciddi katkı sağlar... (K6).

Ufak pekiştireçler, ses ve mimikler kullanılarak öğrenciye doğru davranış öğretiliyor. Zira çocuklar ses tonunu bile anlıyorlar. Tabii bu uzun bir süre alabiliyor. Ağlayan çocuk, sınıfta durmayan çocuk vb. olaylar zamanla düzelebiliyor. Her biri ayrı bir dünyada, aralarında herhangi bir bağ yokken ve her biri ayrı bir oyun ile meşgul iken zamanla ve öğretmenin rehberliğinde aralarında bağ kuruyor, beraber oyun oynamalar başlıyor (K7).

Öğretmen arkadaşlardan yardım aldım. Pekiştirme ceza, vb. konularda zamanla çok şey öğrendim. Ders işlerken onları izledim. (K9).

3.1.2. Öğretmen sirkülasyonu

Eğitim ve öğretimden istenilen sonuçların elde edilmesi açısından öğretmenin öğrencileri tanınması, bireysel farklılıklarını bilmesi ve bu çerçevede eğitim ve öğretim ortamını oluşturması oldukça önemli olduğu dile getirilmiştir. Bununla beraber özellikle özel eğitim öğrencilerinin öğretmenin dilini ve tarzını benimsemesi, yönetimini kabul etmesinin zaman aldığı ve bu nedenlerle de öğretmen değişikliklerinin eğitim ve öğretime olumsuz yansıdığı yönünde düşünceler öğretmenlerce ifade edilmiştir.

Zihinsel engelli öğrencinin öğretmene alışma süreci akranlarına oranla daha uzun zaman alır. Tam alışmışken öğretmenin değişmesi öğrenci için bir dezavantajdır. Aynı şey öğretmen için de geçerlidir. Öğretmenin öğrencileri tanınması, ona göre yöntem teknik belirlemesi açısından önemlidir. Öğrenci tanınmadan eğitim sağlıklı yürütülmeyeceğine göre sürekli öğretmen değiştirmek, engelli eğitimi için bir eksiklik olarak kabul edilebilir. Bu arada geçen zaman öğrencinin aleyhinedir (K1).

Bu gibi bölgelerden ilk atama olmalarından dolayı öğretmenlerin pratikte mesleği tam öğreniyorken ayrılıp gitmeleri problem yaratmaktadır (K2).

...Öğrencilerin öğretmene alışma süreci diğer normal öğrencilere göre daha uzun zaman alıcıdır. Duygularıyla yaşayan öğrencilerin performansını her yıl değişen öğretmenin sağlıklı alması güçtür. Zira tam güven sağlanmadan alınan performans buna dayalı

yapılan BEP'lerde sıkıntılar olur (K4).

3.1.3. Öğrenci sayısının fazla olduğu sınıf ortamlarında iki öğretmenin bir sınıfta görevli olması

Özel eğitim sınıflarında birden fazla öğretmenin görev almasının avantajları ve dezavantajları, öğretmenlerin koordinasyonunun önemi izah edilerek güçlü ve zayıf yönlerine göre iş bölümünün yapılması ve öğretmenlerin deneyimlerinin paylaşılmasının öğrencilerin başarısına katkı sağlayacağı ifade edilmiştir.

Kuşkusuz iki öğretmenin beraber eğitimi üstlenmeleri daha avantajlıdır. Mesela bir öğretmen problem yaratan öğrenci ile ilgilenirken diğer öğretmen geri kalan öğrencilerin eğitimlerini devam ettirebilmektedir (K2).

İki öğretmenin olması bazen avantajdır. Bazen de problem olur. İkinci öğretmen sınıf öğretmenliğinden gelmiş ise ve siz eşgüdüm halinde, *ortak anlayışla* çalışıyorsanız bu durum öğrencinin eğitimi için çok iyidir. Ama ben zaten biliyorum noktasında ise ya da paralel düşünmüyorsanız bu durum da öğrencinin aleyhine olabiliyor (K6).

Görev paylaşımı (olmalı) öğrenci paylaşımına dayalı olmamalıdır. "Bu öğrenciler senin bunlar benim " şeklinde bir paylaşım çok kötüdür. Diğer şekillerdeki görev paylaşımı ile öğrencinin eğitilmesi daha kolay ve hızlı olmaktadır (K8).

3.1.4. Programda yer alan konu, hedef ve kazanımlar

Hazırlanan programların öğrenci seviyesi gözetildiğinde, düşük ve yüksek hedef ve kazanımları talep etmesinin sıkıntıları dillendirildiği gibi bu sıkıntıların yine uzman görüşler alınarak öğrenci seviyesine uygun hale nasıl getirildiği açıklanmıştır. Ayrıca öğretmenler çözümün kendilerini aştığını düşündükleri problemlerle ilgili öneri ve taleplerde bulunmuşlardır.

Programda değiştirilmesi gereken yerler var. Mesela din kültürü dersi, kısa (bellek problemleri olan) hafızalı öğrencilerimize uygun değil, kimi kitaplarımızda çok uzun cümleler yer almaktadır. Buna karşın beslenme dersindeki amaçlar ise daha basit gelmektedir (K2).

Ben hedefleri gerçekçi bulmuyorum. RAM'ın belirlediği hedefler bazen öğrenci kapasitesinin üzerinde bazen aşağısında olabiliyor. (K3).

Tabi RAM'ın programları bazen öğrenciyi yansıtmayabilir. Bu RAM'ın kullandığı testlerden, zamanın az olmasından ve öğrencilerin durumsal davranış özelliklerinden kaynaklanabilir. Öğrenci ile bir yıl çalıştıktan sonra bizler raporlarımızı RAM'a gönderiyoruz. RAM bir sonraki yıl bizlerin yani öğretmenden gelen raporları da dikkate aldığına yanlış karar verme ihmali daha da azalmış olur. Bunun için öğretmenlerin de yılsonu raporlarını doğru hazırlamaları gerekiyor (K5).

Özel eğitim okul öncesi programı yoktur. Bütün programı hepsini kendim hazırlıyorum. Genel müfredatı bizler basamaklandırıyoruz. BEP'leri hazırlıyoruz (K7).

3.1.5. Kullanılan kitapların içeriği ve materyal temini

Bazı engel gruplarına ve bazı derslere yönelik hazırlanmış bir kaynak kitabın olmadığı ve yine MEB tarafından hazırlanan kitapların eksik yönleri ifade edilerek, bu eksikliklerin bir kısmının kendilerince nasıl giderildiği açıklanmıştır.

Özel eğitime yönelik hazırlanmış kitaplardan yararlanmaya çalışıyoruz... Mesela matematik kitabı amaç olarak belirlediğimiz "rakam yazma becerisini" destekleyecek şekilde değildir. Bu durumlarda ek kaynaklar kullanmak durumunda kalıyoruz (K2).

Otizm öğrencilerine göre ayrı kitaplar yok... Kitapları öğretmen kendisi alır düzenler... Bu öğrenciler için sadece bir kaynaktan ders işlenmez... Kitaptan ve programdan iyi faydalanmak için öğretmenin çok iyi yetişmiş olması gerekir.

Bu öğrencilere göre düzenlenmiş kaynakların tümüne ulaşmamız zor. Zira bir kısmı çok pahalıdır. Ancak il çapında temel araçları temin edebiliyoruz. Otizm okulu olursa Milli Eğitim bu öğrencilere yönelik daha fazla materyal temin edebilir (K6).

Bize özgü kitap yoktur (Okul öncesi). Ancak, diğer öğrenciler için hazırlanmış kitaplardan faydalanıyorum (K7).

Özel eğitim programında yer alan bazı dersler genel amaçlarından kısa dönemli amaçlara kadar her şey aynı idi. "Toplumsal uyum becerileri" ile "beslenme bilgisi" derslerinin her şeyi aynı idi, kopyala yapıştı yapılmıştır. "Ağaç işleri" ile "iş ve uygulama dersi" hakeza aynı, başlıklar bile değiştirilmemiş (K8).

Müstakil bir müzik kitabımız yok (K9).

3.1.6. BEP programlarının hazırlanması ve uygulanması

Bireysel eğitim programı hazırlamanın ve uygulamanın nasıllığı ve nedenselliği anlatılırken karşılaşılan problemler ve çözüm önerileri aktarılmıştır. Katılımcıların önemli bir kısmı BEP'lerin öğrencinin gelişimi ve bu gelişimin takibi noktasında önemine vurgu yaparken bir kısmı ise BEP'lerin hazırlanmasını ve uygulanmasını angarya olarak gördüklerini ifade etmişlerdir.

Aileyi bilgilendirmek, RAM'ı bilgilendirmek ve neyi yapıp neyi yapmadığımızı belgelemek için BEP'leri yapmak gereklidir. Kimi zaman BEP'lerin angarya, bürokratik işlemler olarak ve müfettişe iyi görünmek için yapıldığını biliyoruz. Bu tip durumlarda uygulamalarda BEP'lere müracaat edilmediği de vakiadır (K1).

Bir öğrencinin performansını alma süremiz bir aydır. Bu bizlere öğrenciyi tanıma ve BEP'i hazırlamada yardımcı oluyor. Burada önemli olan öğrenciyi tanıma ve ona göre

amaç belirlemedir. Ek amaç belirlemede sıkıntımız yoktur. Hedeflenen amaç ya da kazanım gerçekleştirilmişse yenisi belirlenebilir (K2).

Ancak şekil olarak BEP'lere ayrılan zaman öğretmeni yorsa da öğrencinin gelişimin takip edilmesi açısından gereklidir (K3).

BEP kesinlikle gereklidir. Okul düzeyinde aynı seviyedeki öğrencilerin aynı sınıflara yerleştirilmesi önemlidir. Bu şekilde başarı artar (K6).

3.1.7. Farklı seviye ve yaşta olan öğrencilerin aynı sınıfta bulunması durumu

Sınıfl oluşturulurken olabildiğince homojen olmasına dikkat edildiği, ancak sınıf heterojenliğinin kaçınılmaz olduğu durumlarda akran eğitimi vb. yöntemlerin kullanıldığı belirtilmiştir. Ayrıca katılımcıların bir kısmı e-okul sisteminin özel eğitim uygulama merkezlerinin ihtiyaçlarının göz önünde bulundurularak bazı uyarlamalarla uygun hale getirilmesine yönelik taleplerde bulunmuşlardır.

Biz eğitimi bireysel gerçekleştiriyoruz. Dolayısıyla eğitsel anlamda bu noktada sıkıntı yaşamıyoruz. Gurupla yaptığımız eğitimde ise seviye ve yaşların bir birine yakın olan kimseleri seçmeye dikkat ediyoruz (K1).

Öğrencilerin seviyeleri farklı olduğu için aynı derste farklı kazanımlar kazandırmaya çalışmak zaman alıcı ve zordur. Bu durumlarda bilen arkadaşlarından yardım alma yoluna gidilmektedir. Öğrenci bilen arkadaşından öğrenmektedir. Bu şekilde eğitim hem bilende özgüven oluşturmakta hem de öğreneni daha da motive edebilmektedir (K2).

Sorun oluşturmaktan çok öğrencilerin sosyalleşmesine ciddi katkı sağlamaktadır. Biz öğrencilerimizin topluma uyum sağlamasına çalışıyoruz. Toplum da farklı katmanlardan oluştuğu için burada bunu öğrenmeleri daha iyi olabilir. Tüm bunlar ile beraber öncelik fiziki gelişim olmak üzere zihinsel gelişimlerine göre öğrencileri ayırmaya çalışıyoruz.

e-okul sisteminin bu öğrencilere göre uygun olmayışı bizim yaşadığımız en büyük problemdir (K4). (Öğrenci seviyesi ve sınıfı arasında farklılık olduğu durumlarda yönetmeliğe göre öğrencinin sınıfının değiştirilmesi mümkün iken e-okul sistemi bu değişikliği yapmaya uygun değildir).

Sınıf mevcutları çok olduğu için benzer yaşta aynı seviyede öğrenci bulunabilir. Öğretmen yeterli ise ciddi problem yaşanmaz. Aynı seviyede olan öğrencilerin öğrenmeleri daha hızlanabilir. Yaş farkları sosyal açıdan engelli öğrencileri çok ciddi etkilemiyor (K6).

İdareciler sınıf uygunluğu konusunda bizlere da danışıyorlar. Bazen kimlik bilgisi de farklı olur. Kimlikte farklı kayıtlar söz konusu olabiliyor. Boyları ve yapılarının farklı oluşu kaynaşmaya engel olur. Bazen bundan dolayı bir birlerinden korktukları da oluyor. 8 yaşındaki çocuk anasınıfına yeni getiriliyorsa burada problem ortaya çıkar (K7).

3.1.8. Tatillerin çokluğu ve uzunluğu

Zihinsel Engelli öğrencilerin en önemli problemlerinin başında bellek yetersizliği olduğu, bellekte bilginin kalıcılığının sağlanmasının en önemli etmenleri arasında tekrar olduğu bu nedenle eğitim ve öğretime verilen araların öğrencilerin öğrenmeleri üzerinde son derece olumsuz etkiler bıraktığı ifade edilmiştir. Rehabilitasyon kurumlarının ve ailelerin sorumluluklarını yerine getirmemelerinin sonuçları aktarılmıştır.

Şu anda sınıfta iki öğrenci okuma yazma bilmektedir; ama seneye geldiğimde bu öğrencilerimin öğrendiklerinin büyük bir kısmını unutabileceklerini düşünüyorum. Geçen yıl aynı şeyi yaşadım. Aile bilinçli olursa bu tip sorunlar azalabilir. Rehabilitasyonlar üzerlerine düşeni yapsa bu öğrenciler aynı seviyede kalsa bile biz, bunu bir kazanç olarak değerlendiririz (K2).

Öğrencilerimiz kısa süreli bellekleri zayıf olduğu için tatiller ciddi olarak etkilemektedir. Hatta hafta sonu tatilleri bile öğrencileri davranışlarında değişikliklere neden olabiliyor. Bize paralel gitmeleri gereken rehabilitasyon merkezleri maalesef bu rollerini oynamada problem yaşamaktadırlar. Yönetmelikte belirlenmiş onlar (Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri) yardımcı merkezlerdir. Ancak sadece yönetmelikle bu iş gitmiyor. Denetimin daha iyi düzenlenmesi gerekiyor (K4).

Benim öğrencilerim çabuk unutuyorlar; bunun için veliler ile iletişime geçerek yaz tatillerinde yapmaları gerekenleri söylüyoruz. Veli bunu yaparsa iyi olur.. İlgisiz olursa problem daha büyüktür (K7).

Öğrenci tekrar etmedikçe unutabiliyor. Ailelerin bu noktada devreye girmeleri gerekiyor. Rehabilitasyon merkezi kaliteli ise bir öğrenciye olumlu katkı sağlayabilir ama biz bunu görmedik (K8).

Hafta sonu bile bazen öğrencilerin öğrendiklerini unutmaları için yeterli olabiliyor... Öğrenmelerinin çoğunu unutabilir.

Aileler daha faal olarak öğrencilerin eğitimlerinde görev alabilir. Okulda öğrendiklerini yaz tatillerinde devam ettirebilirler (K9).

3.1.9. Türkçe bilmeyen çocuklar

Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin öğrenmelerinin güçlüğü ortadayken bir de dil probleminin ortaya çıkmasının öğrenciyi ne kadar olumsuz etkilediği ve akranlarına oranla öğrenme seyrinin ne kadar yavaş olduğu belirtilerek bu gibi durumlarda neler yaptıklarını ve nelerin yapılması gerektiği katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

Öğrenci dağılımı yapılırken hocaların Kürtçe dilini bilmeleri dikkate alınmaktadır. Bu sıkıntıyı biraz düşürmekte, gerçekte çözmemektedir. Bu öğrenciler çift engelli olmaktadır. Biz bu tip durumlarda hem dil becerisi hem de diğer belirlediğimiz beceriyi bir

arada vermeye çalışıyoruz. Tabii olarak bu öğrencilerin öğrenmesi diğer engelli akranlarına göre daha az olmaktadır.

Kişinin ailesinde öğrendiği anadili öğretme, o dil ile beceri kazandırmaya çalışma asıl olması gerekendir. Zira bazı öğrencilerimiz okula devam etmemekte ailesinde hep Kürtçe konuşulmakta, sadece haftada bir bizde eğitim almaktadır. Bu noktada Türkçeyi öğretmekte problem yaşamaktayız (K1).

Bir öğrencimiz vardı. Biz konuşması yok diye değerlendiriyorduk. Ama diğer özellikleri gelişmişti. Çizimi iyiydi. İki yıl sonra Kürtçe bilen öğretmen verildiğinde bu çocuğun konuşabildiğini fark ettik.

Aile ile konuşuyoruz. Ailelerden öğrenci ile Türkçe konuşmasını istiyoruz. Kürtçe bilen öğretmen öğrenci ile Türkçe eğitim yapmaktadır. Bu çocuk ile iletişime geçmesi noktasında öğretmenin Kürtçe bilmesi büyük bir avantajdır (K2).

Biz Kürtçe bildiğimiz için komutları bu dil ile veriyoruz. Önemli olan öğrencilere beceri kazandırmak hangi dil ile yaptığımız önemli değildir. Eğitim dili Türkçe ama bu dil ile eğitim yaptığımızda öğrencinin önüne ikinci bir engeli de biz çıkarmış oluyoruz (K3).

Hakan diye öğrencim vardı. Benimle konuşmuyordu. Sonra Kürtçe bilen öğretmenlerin olduğu sınıf aldırarak çok güzel iletişime geçtik. Çünkü anadiliyle konuşabiliyordu. ve bu da başarısını çok arttırdı. Zamanla artık Türkçe komutlara da cevap alabiliyoruz. Ailede farklı, okulda farklı bir dil ile eğitim öğrencinin aleyhine olur (K6).

Bana gelen öğrenciler hiç konuşamayan öğrencilerdir. Biz Türkçeyi de burada öğretiyoruz. Biz aileye kesinlikle çocukla farklı bir dil konuşmamasını söylüyoruz. Zira bu bizim öğretmemizi çok olumsuz etkilemektedir (okul öncesi) (K7).

3.2. Fiziksel mekânlar

3.2.1. Okulun fiziksel yapısı

Okullarda bulunan ve bulunması gereken kapalı spor salonlarının, yüzme havuzlarının, uygulama alanlarının, asansörlerin, yemekhanelerinin ve lavaboların uygun standartlarda olması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca sağlık personelinin olmadığı ve yardımcı personel sayısının da yetersiz olduğu da belirtilmiştir.

Tuvalet eğitimini tuvalette kazandırmaya çalışıyoruz. Ama tuvaletin yanında soyunma kabini olursa iyi olurdu. Terlikle tuvalete girilseydi iyi olurdu... Bazen yardımcı hizmetlilerden yardım alabiliyoruz. Ama bayan hizmetli olmadığı için bayan öğrencilerin tuvalet kaçırma gibi durumlarında bizlere yardımcı olacak kimseler yoktur. Spor salonumuz olabilirdi. Özellikle kışın uzun sürdüğü bu memlekette kapalı yüzme havuzu, çok amaçlı spor salonu olabilir (K1).

Uygulama sınıfları olmalıdır. Çocuğun yatağını düzeltmeyi öğrendiği, uygulama mutfağı olmalıdır. Bunun dışında çiftçiliği, hayvancılığı vb. öğrenebildiği yerler olabilir. Ancak bu tip istekler bizim için uç olarak kabul edilmektedir (K2).

Dinlenme salonu, aile bekleme salonu, oyun salonu olmayan (okullarımız ya da binalarımız) ve yetersiz olan bölümlerimiz var. 75 kişi ile eğitime devam ediyoruz, 150 öğrenci alınmayı beklemektedir. Biz belediye sınırları dışından öğrenci alamıyoruz. Belediye sınırları dışındaki aileler desteklenmeli, merkezlere getirilmelidir... Her ilçeye bir okul yapılabilir (K4).

Bizde lavaboların boyları standarttır. Almanya'da lavabo boyları öğrencilerin boylarına göre ayarlanabilir özelliktedir... Çok katlı bir merkez problemdir. Tek katlı merdiveni olan bir yapı iyi olur (K6).

Fiziki engelli olan öğrenciler için farklı merkezler olmadığından bu tip eğitim kurumlarına bu öğrenciler geldiğinde okulumuz maalesef uygun değildir. Fiziki engelli olan öğrenciler için okulumuz maalesef uygun değildir. Bu öğrenciler Kucakta gelmek durumunda kalıyor. Öğrencinin kendi başına sınıfa gidebilmesi gerekir (K5).

Benim sınıfım işitme engellilere göre tasarlanmış bir sınıftır. Çok sıcak oluyor. Sınıfın içinde bir tuvalet olsa daha iyi olurdu. Bu çocukların çok büyükler ile aynı lavaboları kullanması çok kötüdür (K7).

Yemekhane problemimiz var. Yemekhanemiz yok, sınıflarda yemekler veriliyor (K8).

3.2.2. Okul bahçelerinin uygunluğu

Okul bahçelerinin oyun dışında farklı etkinliklere de elverişli olması, bahçelerin taşlar yerine çocukları incitmeyen malzemelerden inşa edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bununla beraber kameraların, nöbetçi öğretmenlerin ve yardımcı personellerin varlığı ile güvenlik problemlerini çözdüklerini katılımcılar ifade etmişlerdir.

Bahçemiz küçüktür, daha büyük bahçeli ve farklı oyunların oynanabildiği okullar inşa edilebilir (K1).

Bahçe çok büyük olmalı zira yaz aylarında bahçe öğrenciler için çok önemlidir. Sıkılan öğrencinin eğitimini yer yer bahçede yapmak durumunda kalıyoruz. Bahçemiz güvenlidir. Ancak her türlü oyunu oynamaya müsait değildir. Hayvanı, tarlası olan büyük bir bahçe ihtiyacımız var (K5).

Güvenlik problemiz yok nöbetçi öğretmenler ve yardımcı personeller bu alanda eksikliğe yer bırakmamaktadırlar. Taşlar yerine çocukları incitmeyen farklı malzeme bahçeye kullanılabilirdi... Bağımsız yürümelerine destek olabilecek yol bariyerler olabilirdi (K6).

3.2.3. Güvenlik ve kullanılabilirlik açısından sınıflar

Sınıf tefrişatlarının öğrencilerin güvenliği noktasında nasıl olması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu noktada katılımcılar aldıkları ve alınması gereken tedbirleri ve sınıfların kullanımının beklentilere cevap vermesi açısından eksikliklerin neler olduğunu ifade etmişlerdir.

Üst katlarda yer alan sınıflarımızın pencere kolları yoktur ve bu katlarda cam seviyeleri yukarıya doğru çekilmiş durumdadır (K1).

Öğretmen yokken dolaplar kilitlemeli, makas vb. araçlar ortadan kaldırılmalıdır (K2).

Masa ve sandalyeler uygundur. Sıraların sivri uçları yoktur.. Zihinsel açıdan daha gelişmiş ve büyük öğrenciler üst katlarda eğitim görmektedirler. Çocuk kilitleri takmadık ama düşünülebilir. Yangın merdivenimiz uygun ve hazır durumdadır (K4).

Bahçe, okul duvarı, sıra ve masalar, korkuluklar ve öğrenim ortamında bulunan tüm araç ve gereçlerin öğrenci seviyesi, özellikleri ve yetersizliklerine göre dizayn edilmesinin önemine dikkat çekmişlerdir. Ayrıca en az bir sağlık personelinin okulda bulunması zaruretinin vurgulamışlardır.

Kendilerine zarar veren öğrenciler için duvarlara yumuşak malzeme eklenebilir. Masa ve sıraların çocukların boylarına göre düzenlenmesi iyi olurdu (K6).

İş eğitimi sınıfında kazalar olabiliyor. Sağlık personelinin olmaması ciddi bir eksiklik. Okulda bir hemşirenin olması çok iyi olur. Ayrıca her öğrenciye bir dolap verilmesi iyi olur (K8).

Bence sınıflar çok güvenli değil, sıraların monte edilmesi, pencerelere korkulukların takılması öğrencilerin kendilerine zarar verme ihtimalini en aza indirebilecektir (K9).

3.2.4. Okulun konumu ve öğrencilerin ulaşımı

Şehir merkezinde özellikle kış aylarında ulaşım sorunu yaşandığı aktarılmıştır. Ayrıca köylerde kalan öğrencilerin ulaşımının sağlanmasında problemler yaşandığı ve bu problemlerin çözümü içinde ilçelere özel eğitim okullarının ve özel eğitim alt sınıflarının açılması önerilmiştir.

Kışın karın çok olduğu dönemde bazen sorun yaşamaktayız (K2).

Okulun konumu iyidir. Yatılı olmadığımız için servis ile ulaşımı sağlıyoruz. Muş merkez küçük ve Muş'un ulaşımı kolaydır. Problem nüfusun büyük bir kısmı köylerde ikamet eden ve buralarda bulunan engellilerin taşınmasıdır. Bu konu üzerinde ciddi düşünmek gerekir. Öneri olarak ailelerin maddi olarak desteklenerek şehre taşınması düşünülebilir. Her ilçeye bir okul ya da özel eğitim alt sınıfları açılabilir (K4).

3.3. İdareciler ve ailelerle olan ilişkiler

3.3.1. Yönetim ve denetim birimleri

Araştırma kapsamında görüşlerine müracaat ettiğimiz öğretmenler, yönetim ve denetim birimleriyle yaşanan problemlerin önemli kısmının özel eğitim kurumlarında idari personel ve bu kurumları denetleyen müfettişlerin özel eğitim bölüm mezunlarından seçilmemesinden kaynaklandığı ifade etmişlerdir.

BEP planından önde, arkada ya da farklı bir beceri kazandırmaya çalışıldığında bu müfettişlerce problem olarak değerlendirilebilmektedir. Kesinlik müfettişlerin bu alanda çalışmış, alanı bilen uzmanlar olması gerekir (K1).

Özel eğitim müfettişi ilde yok, bu alandan gelmedikleri için müfettişlerin denetleme esnasında bizden istekleri sınıf öğretmenlerinden istekleri ile benzerlik gösteriyor. Bu da probleme neden olabiliyor (K2).

Müfettişler bazen öğrenciden okul yönetimini sorabiliyorlar. Bunun yerine ailelerden bilgi alınırsa daha sağlıklı olacağını düşünüyorum. Rehberlik yapma yerine eksiklikleri bulma gayeleri olabiliyor. Bazen de kurumlara göre tavır aldıkları oluyor (K3).

MEB, RAM, müdürler, hepsi bu merkezleri (Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri) para kazanma yerleri olarak görmektedirler. Özel eğitim mezunlarının müfettiş olması önemli; ancak bunun da çok uzun süre alacağı kesin. Bunun için müfettişlerin ve bu alana bakan şube müdürlerinin eğitilmeleri gerekir (K5).

Özel eğitim mezunu bir idareci daha iyi olur. Öğretmenlerden ne isteyeceğini daha iyi bilir. Öğretmen de kendini rahat hisseder. Örneğin ödül olarak parka öğrencileri çıkarılmış iseniz alanında uzman olmayan müdürün uyarılarına maruz kalınabilir. Alan mezunu olmayan müfettiş neyi denetleyeceğini bilmiyor bu durum eğitim açısından istenilen bir şey değildir. Öğrenci lehine ne yapması gerektiğini bilmeyebiliyor (K6).

3.3.2. Öğrenci velileri

Ailelerin sorumluluk bilincinde olmadıkları, genelde öğrencilerden ve öğretmenlerden beklentilerinin ya çok düşük ya da çok yüksek olduğu ve ailelerle iletişimde problem yaşandığı katılımcılar tarafından sıklıkla vurgulanmıştır. Problemlerin çözümü için birçok yönetime başvurduklarını ancak istenilen sonucu hala elde edemediklerini de sözlere eklemişlerdir.

Bütün velilerimizi tanıyoruz. Hepsi ile görüş halendeyiz. Düzenli ev ziyaretlerimiz var. Genelde onlar okula gelmiyor; biz evlere giderek onları bilgilendirmeye çalışıyoruz. Fakat aile kursları ve seminerler noktasında çalışmalarımız yok, verilirse kesinlikle çok iyi olur. Bilgisizlikten kaynaklanan ilgisizlik bir nebze de olsa azalır. Bu da öğrencinin eğitimine olumlu yansır (K1).

Çocuğunun hiçbir şey yapamayacaklarını düşünüyorlardı. *Biz bu düşüncelerin yıktık, bu çocukların da öğrenebileceklerini onlara söyleyip gösterdik ve bu konuda başarılı olduğumuzu düşünüyorum. Çocukların bu gelişimi velilere umut oldu* (K2).

Veliler normal kişilerin gösterdikleri başarıyı zihinsel engelli öğrencilerinde yerine getirmesini bekliyorlar. Bu tavırları bilgisizlikten ziyade anne-baba sevgisi ile açıklamak belki de daha doğrudur. Zamanla gerçekçi bir durum ortaya çıkabilir (K3).

Aileleri okula getirmede öğrencinin eğitimine katmada henüz tam anlamıyla başarı sağlamadık. Geziler, piknikler, aile seminerleri yapmamıza rağmen tam başarılı olmadık (K4).

Veli çok ilgisizdir. Özel eğitim sadece öğretmenle ile yürümez. Zira biz haftada 2 saat öğrenci ileyiz diğer zamanlarda öğrenci ailesiyle beraberdir. Eşgüdüm ile hareket edilmeden ve aile duyarlılığı sağlanmadan öğrencilerin ilerlemesi çok zordur (K5).

Daha çok işbirliğine giriyorum. Güvenlerini kazanmaya çalışıyorum. Onlar daha zor durumdadırlar. Bazen eşler birbirlerini suçlayabiliyor. Bazen aile çevresinden bazen başka kimseler anne babayı engelli çocuk yüzünden suçlayabiliyor. Özgüveni yetiren ebeveynlere destek olmaya çalışıyorum. Onların çocuklarından utanmaları değil; bilakis onlar ile gurur duymalarını ve onların eğitimleri noktasında umutlu olmalarını istiyoruz (K6).

6 öğrencim var. 5 tanesinin ailesi çocuğu kabullenmiş, elinden gelen her şeyi yapma düzeyinde düzeyine ulaşmış ve iletişime açık haldedirler... Velilerin önce kendilerine sonra öğrencilerine ilgi göstermeleri gerekir. Çok büyük beklentisi olanlar da var. Veliler ile bu noktada gerçekçi ve umutlu olmalarını istiyoruz (K7).

Okula gelmiyor, öğrencilerini takip etmiyorlar, boş veren aileler var, beklentisi yüksek olanlar var, bu çocuk öğrenmez ben boş verdim siz de boş verin diyenler var, bir an evvel okuma yazma ve matematikte ilerlemesini isteyenler var. Öte yandan Hocam çocuğumu biliyorum ama beraber eğitime katkı sağlayalım diyenler var fakat bunların sayıları çok azdır. Bu tip ailelerin çocuklarında daha hızlı ve kolay mesafe alabiliyoruz (K8).

4. Sonuç ve Öneriler

Çalışma, Özel eğitim Uygulama Merkezi ve Özel Eğitim ve Rehabilitasyon kurumlarında görevli öğretmenlerin perspektifinden öğretim süreci, fiziksel mekânlar, öğrenci velileriyle ve idarecilerle olan ilişkiler bağlamında özel eğitimde yaşanan sorunları ve sorunlara çözüm önerilerini tespit etmeyi amaçlamıştır.

Çalışmada varılan sonuçların daha önce yapılmış çalışma sonuçları ile paralellik arz ettiği görülmüştür (Korucu, 2005; Sağiroğlu, 2006; Altınkurt, 2008; Tiryakioğlu, 2009). Ancak Muş iline özgü farklı problemlerin var olduğu görülmüş ve bunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Katılımcı görüşleri değerlendirilerek;

Özel eğitim bölümlerinden mezun olmayan öğretmenlerin özel eğitim kurumlarında alan ve pedagojik alan bilgisi bağlamında yeterli teorik ve pratik kazanımları olmaksızın görevlendirilmelerinin öğretmenlerin ve öğrencilerin sıkıntılar yaşamasına yol açtığı,

Ailelerin yeterli formasyona sahip olmamaları ve Özel eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinin öğrencinin öğrenimine yeterli katkı sunamamaları sebebiyle tatillerin öğrencinin öğrenimine olumsuz etkide bulunduğu,

Oluşturulan sınıfların olabildiğince homojen olmasına dikkat edildiği, ancak sınıf heterojenliğinin kaçınılmaz olduğu ve bu heterojen durumun sorun oluşturduğu,

Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin öğretmeni benimsemesi, yönetimini kabul etmesinin oldukça zaman aldığı bu nedenlerle öğretmen değişikliklerinin, öğrencilerin eğitim ve öğretimine olumsuz yansıdığı,

Kürtçe eğitime yasal izin verilmediğinden öğrencilerin Kürtçe bilen öğretmenlerin sınıflarına aktarıldığını ancak bu durumun da istenen çözümü getirmediği ve öğrencinin başarısızlığına çözüm olmadığı,

Muş'ta kış aylarının sert ve uzun olması nedeniyle bir kısım spor alanlarının, yüzme havuzlarının ve uygulama alanlarının kapalı olması bunlarla beraber asansörlerin, yemekhanelerinin ve lavaboların uygun standartlarda olması gerektiği, okullarda hala sağlık personellerinin olmadığı ve yardımcı personel sayısının yetersiz olduğu,

Özel eğitim kurumlarında idari personel ve bu kurumları denetleyen müfettişlerin özel eğitim bölüm mezunlarından seçilmesinin çok daha olumlu sonuçlar doğuracağı,

Öğrenci ailelerinin beklentilerinin abartılı olduğu, öğretmen ve aile iletişimin istenilen düzeyde olmadığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır.

Yapılan çalışmada elde edilen veriler ışığında güçlüklerin aşılması, problemlerin çözümü bağlamında şu öneriler yapılabilir.

Özel Eğitim ve Uygulama Merkezlerinde ve Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde görev alan idareci, öğretmen ve müfettişlerin özel eğitim bölümleri mezunu olmaları için düzenleme yapılması,

e-okul sisteminde Özel Eğitim Uygulama Merkezlerinin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde uyarlamaların yapılması,

Özel eğitim kurumlarında görevli alan dışı mezunu öğretmenlerin uzun süreli hizmet içi eğitimlere tabi tutulması ve bu konuda özel eğitim bölümü mezunu tecrübeli öğretmenlerden ve akademisyenlerden istifade edilmesi,

İl merkezlerinde bulunan Özel Eğitim Uygulama merkezlerinin sayısının artırılması ve ilçe merkezlerine Özel Eğitim ve Uygulama merkezlerinin açılması,

Özel eğitim kurumu olarak hizmet veren yapıların özel eğitime gereksinim duyan öğrenci özellikleri göz önünde bulundurularak oluşturulan standartları sağlamalarına dikkat edilmesi,

Ailelerde sorumluluk bilincinin oluşması ve çocuklarının eğitimine katılımlarını sağlamak adına seminerlerin düzenlenmesi, broşür ve kitapların basılması, televizyon programlarının yapılması,

Türkçe bilmeyen öğrencilerin kendi dillerinde eğitim görmeleri için yasal düzenlemelerin yapılması ve bu bağlamda öğrenci özelliklerinin göz önünde bulundurularak öğretmen atamalarının yapılması,

Yaz tatillerinde Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin eğitimlerinin bütünüyle Özel Eğitim ve Rehabilitasyon kurumlarına bırakılmaması, Özel Eğitim ve Uygulama Merkezlerinin eğitime devam etmelerini sağlayacak yeni düzenlemelerin yapılması,

Özel eğitimde kullanılan kitap ve materyallerin tekrar gözden geçirilmesi, kitap ve materyal eksikliklerinin giderilmesi,

Sağlık personeli ya da hemşirenin Özel Eğitim Uygulama Okullarına atanmasının sağlanması ve yardımcı personel sayısının artırılması.

5. Kaynakça

- Altınkurt, N. (2008). Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Yaşanılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül üniversitesi, İzmir
- Baykoç Dönmez, N. (2010). Öğretmenlik Programları İçin Özel Eğitim. Baykoç, N. (Ed.). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- Cavkaytar, A. (2012). Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim. Diken, İ. H. (Ed.). Ankara: Pegem Yayın Dağıtım
- Kırcalı-İftar, G. (1998). Özel Eğitim. **Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Yayınları.
- Korucu, N. (2005). *Türkiye’de Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Hizmeti Veren Kurumların Karşılaştığı Güçlüklerin Analizi: Kurum Sahipleri, Müdür, Öğretmen ve Aileler Açısından*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya
- Terzi, L. (2010). Special Educational Needs: A New Look (Ed. Terzi,L.). Continuum pub.

Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim. Erişim Tarihi: 09.08.2013. <http://sgb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-istatistikleri-orgun-egitim-2012-2013/icerik/79>

Sağiroğlu, N.(2006).**Özel Gereksinimli Bireylere Sahip Ailelerin Çocuklarının Devam Ettiği Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinden Beklentileri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu

Tiryakioğlu, Ö. (2009). *Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlerinin Özel Eğitim Bölümünün Sorunlarını Algulamaları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu

Yıldırım, A., Şimşek, H.(2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (7.Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları

2916 sayılı “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar” Kanunu, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/1041.html>

http://www.eyh.gov.tr/upload/Node/7936/files/Engelli_Bireylere_Yonelik_Istatistik_Bulteni_Mayis_2013.pdf

http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/06021046_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2011_2012.pdf